

Szabó Pál „Új föld” című regényének problémái

Szabó Pál új regényét szinte osztatlan örömmel fogadta a kritika. Minden megjelent kritika leszögezi több-kevesebb megfogalmazási differenciával, hogy felszabadulásunk óta ez a mű a legnagyobb szabású és egyben a legnagyobb szerűbb ábrázolása a szocializmus útját járó magyar falunak. Változva dicsérik a regény optimizmusát, szocialista humanizmusát, jellem-ábrázolásának mélységét, költőiségét, stb. — És mindezt méltán teszik.

A mű kompozíciójáról már eltérők a vélemények, a párt szerepének ábrázolásában szintén vannak vitás pontok. A vitás kérdésektől eltekintve, mielőtt a mű részletes vizsgálatába fognánk, mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy a regény csakugyan a legnagyobb szabású és legmélyebb, leghitelesebb ábrázolása az új magyar falunak. Ez a megállapítás azonban korántsem jelent abszolút értéket. Sajnos sokkal inkább relatív, mint az eddig megjelent kritikák elolvasása után gondolná az az olvasó, aki magát a regényt még nem olvasta. A terjedelmes regénynek azok a pozitívumai, amelyekben egyetért a kritika, valóban létező pozitívumok, s ezek csakugyan főképpen emelik az eddig megjelent hasonló igényű és műfajú irodalmi alkotásoknak hazánkban. Azonban kritikussaink meglehetősen csínján bántak a regény hiányosságaiával, mintha a magyar regényirodalomnak az a nagy eredménye, nyeresége, amit az Új föld megjelenése jelent, elkápráztatta volna őket. Még Pándi Pál is, aki a legterjedelmesebb és legalaposabb kritikát írta Szabó Pál regényéről, a dicséret áradatában csupán el-elejtve tesz megjegyzéseket egy s más hiányosságáról, fogyatékoságáról. Tagadhatatlan, hogy a regényben mennyiségileg feltétlenül a pozitívumok javára billen a mérleg, s így indokoltnak látszik, hogy a kritika ezekhez az arányokhoz igazodjék. Véleményem szerint azonban a művészi alkotások esetében az apróbb hibák is — anélkül, hogy jelentőségüket a valóságosnál többre becsülnék — megingathatják; a valamivel nagyobbbaeskák pedig mélyen alááshatják, alá is ássák a művészi hatást, még akkor is, ha a pozitívumok mennyiségi összevetésénél elenyészően csekély a negatívumok száma. Ezért a kritikának nem szabad mereven ragaszkodnia a bírált mű jó, illetve gyenge vonásainak számbeli arányához, hanem legalábbis egyenlő mértékben kell foglalkoznia hiányossággal és érdemmel, és különösen a hiányosságok mély elemzésével, okainak kibontásával kell irodalmunk művészi tökéletesedését szolgálnia.

Ezért a továbbiakban, mintegy kiegészíténi akarva a már megjelent kritikákat, a műnek olyan hiányosságaival foglalkozom, melyeket már eddig is érintettek a kritikák írói, illetve amelyek a jelek szerint figyelmüket elkerülték.

Vegyük a mű szerkezetének kérdését. Pándi Pál szerint „a regény fővonalaiban megvalósított szerkezeti egység mellett a kisebb részletekben, egy-egy fejezetben belül találkozunk szerkezeti lazaságokkal“. Azután néhány példát hoz fel, melyeknek élét a „lenne“ és „kissé“ alkalmazásával „meglehetősen“ lotompítja. Nézzük hát a regény felépítését, szerkezetét. Szabó Pál előző, nagyobb terjedelmű regényeiben (Isten malmai, Talpalatnyi föld) a középponti probléma akkor jelenik már csak meg, amikor a falu életének számátalan apró, jellemző mozzanatát megmutatva telített atmoszférát teremtett, amelyben a nagy probléma megjelenése azonnal magával hozta összes összefüggéseit, szövevényes kapcsolatait, a falu minden — eddig epizódikusan bemutatott — tényezőjével, megoldásának összes kihatásait, illetve a kihatástalansága mellett szóló tényeket. Így támadt ezekben a művekben magas drámai feszültség.

Az Új földben másféle szerkesztési móddal találkozunk. Már az első fejezetben előkerül a mű középponti problémája: a termelőszövetkezeti csoport megalakítása, a nagyüzemi mezőgazdaság megteremtése a faluban. A regény első része, a „Magvetők“, kiegyensúlyozott, gondos szerkezetével rendkívül szemléletesen és szinte lélekzétállító izgalmasággal ábrázolja a tsz. megalakulásáért folyó harcot. Az első rész cselekményének mozgatója a falu nagy többségének és a tsz-et akarók viszonyának problémája. A fejezetek, illetve a fejezetek egyes részei hol változva, hol egyszerre mutatják

a falu kettősségét, egyik oldalon a passzívokon túl megmutatva az ellenséget, a másik oldalon a tsz. híveinek táborában megmutalkozó kisebb-nagyobb ellentmondásokat. Ez az első kompozíciós egység a megalakulás, a tagosítás és az első vetés hármás lépcsőjén keresztül növekvő távlatban, egyre fokozódó feszültségben ábrázolja a nagyszerű harcot, kibontva a borbélyműhely- és kovácsműhely-körül zavaros beszélgetésektől egészen az ellenség nyílt porondralépéséig: a vetéssel kapcsolatos szabotázsig a faluban megütőző örök lényegét.

Ez az arányos, jól konstruált szerkezet nemcsak a fejezetek egyre növekvő terjedelmével és egyre szaporodó mondanivalójával viszi a tetőpont felé az első rész cselekményét, hanem éppen jól felépítettségéből következik, hogy mélyen tipikus figurák bontakoznak ki, lepleződnek le benne. (Katona Sándor, Kossuth Kiss Lajos, Törzsök Vig Lajos, a két pap, Eszenyi kulák, Tárnok, stb.).

Az egész első rész azt mutatja, hogy Szabó Pál a regényszerkesztésnek ezzel az új módszerével nagyszerűen tud bánni. Mégis meg kell jegyeznünk, hogy maga az első fejezet mintegy kilóg az egyébként szorosan, művészién komponált „Magvetők”-ből. Az első fejezet a jelek szerint az expozíció igényével készült. Arról azonban, hogy a faluban mi is van lényegében, keveset tudunk meg, habár ez nem is volna a legnagyobb hiba. A fejezet közép-pontja a falu pártszervezetének egyik taggyűlése, melynek egyetlen napi-rendi pontja a tsz. megalakításának problémája, minden bizonnyal a párt vezetőszerepének a tsz.-mozgalom valóságos magjának a megmutatása érdekében. Azonban a taggyűlés egészének, a résztvevők magatartásának az ábrázolása bizonytalan. A vezetők — noha állítólag hosszú előkészítő munka után vannak — súlyos hibákat követnek el, általános frázisokkal kezdik a napirend nagyjelentőségű pontjainak tárgyalását, a résztvevőkön meg szinte nyoma sincs a szervezőbizottság előzetes munkájának. Ezek lehetnek valóságos tények, a szereplők magatartását azonban nem tudja Szabó Pál eléggé megindokolni. Szinte megdöbbentő Hánagy párttag magatartásának és gondolkodásának egyenesen „sematikus” volta. Ez a szegény paraszt, aki — Szabó Pál szerint — állandóan az árverezés veszélyében élt a felszabadulás előtt, s aki ostobán érvelt a tsz. ellen, a járási és a falusi párttitkár egyetlen beszéde után, egyszerre ráébred a kommunizmus lényegére, a kizsákmányolás bonyolult összefüggéseire, (noha maga bizonygatta, mielőtt lemeházták volna, hogy a szovjetunióbéli hadifogság nem győzte meg a tsz.-gazdálkodás célszerűségéről). Minden gyakorlati tapasztalata ellenére elhatározza, hogy belép a tsz.-be. Csupán azért, mert a párttitkár, Sárközi — végcredményben ugyanolyan rossz „kaderpolitikával”, mint amilyet gyűlésnyitó beszédében alkalmazott — azt mondja: „Aki kommunista, az nem beszél úgy, mint Hánagy Károly.”

Az első fejezet ziláltsága végülis jellemábrázolási és problémafelvetési módszerével is messze elűti a „Magvetők” egész kompozíciójától. Ezt nyilván Szabó Pál is érezhette, mert a második fejezet a szereplők (a párttitkár, Pap Jóska középparaszt) magatartásának mélyen emberi megindokolásával, a falu közvéleményének a borbélyműhely- és kovácsműhelybeli megvillantásával talán önkénytelenül is fölöslegessé teszi az egész, első fejezetet. Egyébként sem találunk sehohol összefüggést az első fejezet és a következők között azon az egyetlen megállapításon kívül, hogy a pártszervezet elhatározta a tsz. megalakítását, annak ellenére, hogy a párttagok sem mind hajlandók belépni. Ugyanakkor a második fejezet kiemeli az elsőknek egyik nagy hibáját: ugyanis Sárközi párttitkár, feleségével beszélgetve szomszédjukról, arról a bizonyos Hánagyról, aki az első fejezetben az említett módon szerepel, a következőket mondja: „Azt tudják, hogy mi van, de azt még nem tudják, hogy mi lesz.” — És éppen ez a Hánagy Károly, aki nyilván úgy gondolkozik, ahogy párttitkárja jellemzi, eszmélt rá ott a taggyűlésen a kommunizmus elvi összefüggéseire és lépett be pusztán elvi meggyőződés alapján a tsz.-be, amikor még a párttitkárt is meg az öntudatos Pap Jóska is a paraszti, magángazdaság célszerűtlen voltának, a vagyonöröklés embertelen mechanizmusa undorító voltának a belátása indítja közvetlenül a belépésre.

Végülis az első fejezet a párt vezetőszerepének a demonstrálására szolgálna, ezt a szerepét azonban nem tudja kellően betölteni. Amit erről mond Szabó Pál, sokkal hitelesebben mutatja meg később.

Amíg a Magvetők című első részt a tsz-et akarók és nemakarók szembenállása telíti művészi cselekménnyel, a második részt elsősorban (mondhatnánk: nyomaszóba) a tsz. belső életének rajza tölti ki. Szabó Pálnak az az egyébként helyes törekvése, hogy a kollektív mezőgazdaság útját járóknak az életét a maga sokszínű teljességében, küzdelmes nagyszerűségében bemutassa, azt eredményezi, hogy az egész község sorsának a termelőszövetkezet fejlődésével egyidejű izgalmas szakaszát, a faluban működő erőknél a valóságos arányát szem elől veszíti író és olvasó egyaránt. Az eddig megjelent kritikák nem véletlenül ezzel, a második résszel kapcsolatban vetik fel jóformán minden kifogásukat. Elsősorbanis az ellenség bemutatásának elsőkérvésedését. Valóban, az ellenség holmi kalandos provokációkon kívül (a Földművelésszövetkezet boltja felgyújtásának kísérlete, egy-egy rémhír, a Szovjetuniót járt párttitkár beszámolójának agyonharangozása) semmit sem tesz. Ezeket az akciókat is felületesen és kívülről ábrázolja az író. A közvetlen ellenség szem elől veszítése Szabó Pál hibája, aki magával a második résznek a címével is eltereli a figyelmet erről, s a második rész súlypontjával a természeti erők ellen vívott harcot jelöli meg: „Két isten két” — tudniillik egyik, aki öntözi, másik, aki szárítja a földet.

Szabó Pál Rózsa Lászlóval, az okos parasztemberrel azt mondhatja, hogy az ellenség harc módszere ebben az időszakban (amikor nem sikerült megakadályoznia a tsz. megalakulását) az, hogy nem közvetlenül támad. Ezt a párttitkár — és Szabó Pál is — elfogadja. Ebből fakad azután a regényben az ellenség közvetlen tsz.-ellenes akcióinak meggyérülése a regényben, pontosan olyan kritikuss időszakokban, mint például az első aratás, az első cséplés, első elszámolás, amikor köztudomásúan országsszerte hatalmas harcokat kellett vívnia fiatal termelőszövetkezeteknek nemcsak saját tagságuk bizalmatlanságával, hanem a kulákság szemtelen, közvetlen akcióival is. Ugyanekkor szinte teljesen elvész — a szerkesztés fent említett hibájából, a tsz. belső kérdéseinek majdnem kizárólagos előtérbetolásából következően — a falu életének ezidőszakbeli akárcsak vázlatos képe is. Mintha a tsz. teljesen izolálva volna egészében és tagjai személy szerint is a falutól, amelyhez — éppen az író mondja az első részben — nemcsak az azonos lakóhely, hanem a falusi rokonosodás, komasodás számtalan bonyolult szála fűzi jóformán mindannyiukat. Pedig a tsz. problémái szinte kivétel nélkül szoros kapcsolatban vannak a falu életének ezidőszakbeli mozzanataival, ha nem is mutatja meg ezt kellően az író. A regény e részében azt kell gondolnunk, hogy a tsz. tagjai süketek és vakok a falu kérdései iránt, és viszont. Mindössze annyit tudunk meg, hogy a szerkesztésnél bevétel nélkül maradt 16 holdas tábla miatt rossz híret költik a tsz.-nek.

A tsz. életének ez az izolálása, mely a második rész szerkezeti megoldásából ered, befolyásolja a szereplők jellemének ábrázolását is. A falu párttitkárja, a parasztküldöttséggel a Szovjetunióban járt Sárközi alakja ellen minden kritika kifogást emel: nem elég aktív, színtelen, stb. Nos, ez a Sárközi alaposan megsínyli a szerkesztés felvetett egyoldalúságát. Ő maga tsz.-tag, meg a falu párttitkára is. Éppen ő volna az egyik kitűnő alkalom a szerkezet egyoldalúságának feloldására. Mégis az egész második részben egyetlen egyszer sem tapasztalhatjuk, hogy saját legfőbb politikai munkaterületének, a falunak a problémáival foglalkoznak, be van zárva a tsz.-be. Ugyancsak a helytelen szerkesztésből következik az a hiba is, amit a kritikák úgy vének fel, mint a tsz. problémáinak a túlkönnnyű, szinte varázslatszerű megoldódása, felsőbb, állami szervek intézkedéseivel való megoldása. Az így elszigetelten bemutatott tsz. problémái csakugyan, szükségképpen távlatalanoknak, lokálisnak tűnnek. Ez persze tény, hogy termelőszövetkezetünk a regénybeli „Szabadság”-hoz hasonlóan gyakran elszigetelődnek saját falvaik irántuk közömbös többségétől. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a valóságban a tsz. kérdéseinek nincsenek köztük a falu életéhez. A regényben a tsz. eredményes harca már azzal is mélyebb plaszticitást kapott volna, ha az író az egyszálú, csupán a tsz.-vonalat szem előtt tartó szerkezet helyett az első részben mesterien alkalmazott kétszálú (tsz. — falu) cselekményszöveget megtartja itt is. Még bőségesebben lett volna alkalma a tsz. fölényét megfelelően ábrázolni. Így viszont a tsz.-ben vívott nagyszerű harc veszít igazi, a falu társadalmára is feltétlenül kiható jelentőségéből, hiszen a felmerülő nehézségek megoldásának nemcsak a falu életére gyakorolt hatását nem látjuk, hanem maguk a problémák sem jelentkeznek ebben a tsz.-ben olyan

távlatosan, olyan mély gyökerekkel, mint jelentkezhetnének az egész falu, az 1950-es magyar falu problémakörébe ágyazva. Így — bármilyen szép harcot vív a pártszervezet, a tsz. vezetősége, a DISZ, — a felmerülő nehézségek gyökerei és okai kizárólag a tsz. belső adottságaiból, a tagok jelleméből, legfeljebb az időjárásból adódnak, s felbukkanásukkor már látjuk is többé-kevésbé kézenfekvő módját megoldásuknak, és látják maguk a szereplők is.

A valóság viszont az, hogy a kezdő, alig féléves tsz. kérdései — bármennyire is a belső adottságokkal, a tagok jellemével kapcsolatban jelentkeznek is — végeredményben a még erősen ható régi falusi éleformában gyökereznek, és innét nyernek állandó táplálékot továbbélésükhöz. Ha ezt nem mutatja meg kellően a mű, a problémák nem tűnnek valóban mélynek, a feladatok igazán nagyok, megoldásuk pedig igazán könnyű az újba, a tsz-be a regény szerint pár hét alatt minden további nélkül feloldódó tagság vagy a beavatkozó járási pártbizottság számára. Elég, ha Sárközi Imre kitör a kapálási terv megbeszélésénél, határozott parancsokat ad ki, és erre minden sikerül.

Egyetlen egyszer fordul komoly ügyben a faluhoz a párttitkár, amikor a taglétszám csekély volta veszélyezteti a tavaszi munkák elvégzését. Toborozni akarnak. Hat embert sikerül mindössze megnyerniök. Ekkor érezzük egy pillanatra a tsz. és a falu nagy tömegének a viszonyát igazán. (A DISZ hűsvéti mulatsága sajnos nem mutat erre a kérdésre rá eléggé, pedig alkalmas volna erre.) Ha tehát a falu ilyen mereven passzív a tsz-szel szemben, feltétlenül nagyobb teherként kellene, hogy jelentkezzék ez a tény a tsz. életében. Azonban a passzivitás, mint teherként — és egyébként is — elvész a szemünk elől. Szabó Pál még segít csökkenteni a falu ilyen magatartásának jelentőségét azzal, hogy a tavaszi munkák elvégzését a tsz. a „rejtett tartalékok” felhasználásával megvalósítja, s életében nyomot sem hagy az a meggondolkodtató tény, hogy a falu mélyen idegenkedik attól az úttól, amit ők lelkesen járnak.

Mivel a hibás szerkesztésű második részben a falu jelenléte, magatartása, viszonya a tsz.-hez nem kap kellő, részletes megvilágítást, nem sikerül teljesen, feltétlenül hitelt érdemlően megmutatnia a harmadik résznek, a „Milyen szép az ember”-nek azt, hogy ez a passzivitás hogyan oldódik fel. Az okok legfőbbikét, a kiváló terméseredményt látjuk, de nem látjuk magát a folyamatot, ami a község termelőszövetkezeti faluvá válásához vezet. Az a népnevelőmunka, amit Kővágóéknál, Rózsa Lászlónál végeznek a tsz.-tagok és a DISZ-esek, szép munka, de nem helyettesíti a hiányolt ábrázolást, máresak azért sem, mert éppen ez a két ember egyébként is közel állt ahhoz, hogy tsz.-tag legyen. A regényből olyasmi érződik, mintha Szabó Pál e két népszerű ember példájának tulajdonítaná a falu egész tömegének véleményváltoztatását. Ez nehezen hihető.

Ha egy faluban, ahol egy féléve még csak hatan voltak hajlandók a tsz-be belépni, olyan gyökeres változás következik be, amely a kulákok kivételével mindenkit magával ragad a kollektív gazdálkodás felé, ott hatalmas, érdekesítően izgalmas, megrendítő dolgok történhetnek az emberi lelkek mélyében. Ezekről nem tudunk. A termelőszövetkezeti községgé válást a vezetőség tűzi ki célul, már akkor, amikor még az olvasó aggódva gondol a célkitűzés sikerére, mert a mű nem ad elég okot a siker feltételezésére. A vezetőség a továbbiakban titokban igyekszik tartani ezt a célkitűzést, és felháborodik, amikor kiszivárgásáról értesül. Hogyan akarja tehát megvalósítani célkitűzését a vezetőség, ha a legérdekeltettebbektől, a falu egyénileg dolgozó parasztjaitól elzárkózik? Taláncsak nem bizza a helyzet megértését pusztán a tsz. terméseredményének spontán hatására, meg a tisztántúli 20 éves tervről itt-ott elejtett hírekre az egész falu gyökeres megváltozását? Vagy a tagosítás kényszerítő erejét akarja igénybevenni? — Pártunk határozatának és kormányprogramunknak megjelenése előtt ezt a kérdést nehéz volt bizonyára Szabó Pálnak megoldania. Ha azonban az erőszakos termelőszövetkezeti község-alakítással nem értett egyet, meg kellett volna kísérelnie éppen az erőszak nélküli hasonló folyamat ábrázolását az összes nehézségek megmutatásával.

Így a harmadik rész, magán hordva a második rész hibáinak következményét, annak ellenére, hogy nagy erővel ábrázolja a magyar falu, a magyar parasztság nagyszerű útját, minden optimizmusa, merész perspektívája ellenére is hiányérzetet kelt. Az a feszültség, amely az első rész

végén hatalmába keríti az olvasót, a második részben ingadozik, s a harmadik részben sem jut el a végső győzelmet megelőző időszakban kívánatos maximumig, nem ragadja magával az olvasót annyira, hogy ne érezné a végső fejlemények indokoltságának bizonyos mértékű hiányát. Pedig Szabó Pál a harmadik részt ugyanúgy akarja felépíteni, ahogy az elsőt szerkesztette meg. Ha ez oly tökéletesen sikerülne, mint az első részben, nem éreznék annyira a második rész egyoldalúságát sem, hiszen a harmadik rész pótolhatná, amit a második elmulasztott. A harmadik rész elején mintha sikerülne a falu és a tsz. egyidőbeni bemutatása, azonban hamarosan visszakerül a cselekményszövés a második rész egyoldalúságához hasonló szintre. Megpróbálkozik az író az ellenség bemutatásával is a falu fejlődésének ebben az új szakaszában, azonban ismét csak kívülről látunk akciókat, amelyek meglehetősen mésterkéltnek tűnnek.

A pap például úgy akar verekedést, végeredményben tsz-ellenes megmozdulást indítani, hogy a DISZ kultúrműsorába becsempész egy ostoba műkedvelő-jelenetet. Természetes, hogy nem lesz belőle verekedés. Azonban nem azért, mert — ahogy a regény állítja — a rendező, a nagyerejű Recsegő Kis Mihály ott áll az ajtóban, hanem azért, mert maga az akció csak nagyon-nagyon kivételes véletlenek bekövetkezése esetében válhatna alkalomná tsz. és DISZ-ellenes provokációra. Milyen jó, hogy az osztályellenesség ennyire ügyetlen! Másik provokációs lehetőség a dramatizált „Fülemile“. Azt hinnék, ebből csakugyan verekedés lesz, mert a Pál gazdát megszemélyesítő kuláknak a szerep értelmében verekednie kell az egyik DISZ-taggal. Jól el is látják egymás baját, a rendezői utasításon túl is. A rendezőség részen áll az előadás zavartalanul folyik tovább. Azt hinnék, hogy csakugyan a DISZ ébersége akadályozta meg az általános verekedés kirobbanását. A továbbiakban azonban kiderül, hogy a Pált játszó kuláknak maga sem fogta fel provokációs alkalomnak az esetet. Amikor kulák-barátai szemére vetik, hogy hagyta magát verni, azt válaszolja: „Hiszen csak játék volt.“

Ha ezek a jelenetek mégis a szétzilált, fejvesztett ellenség hiú reményeit akarták volna megmutatni, melyek semmivé válnak a DISZ- és a tsz-tagság egységes, határozott magatartásának következtében, a végső, kétségbeesett támadás. Kővágó Andris leütése nem eléggé előkészített, s nem értjük, miért fűzik ehhez a terroreselekményhez a kulákok azt a reményüket, hogy így akadályozhatják meg a termelőszövetkezeti község megalakulását. Mert hogy ezzel nem érik el céljukat, az tény. De hogy az osztályellenesség magyarországi harci módszere 1951-ben egyáltalán nem ez, azt bárki jól tudja hazánkban. Miért dolgozna 1951-ben az osztályellenesség saját szempontjából is ennyire vakon, amikor igen sok egyéb, számára kevésbé veszélyes és leleplező módja van tevékenykedésének még a termelőszövetkezeti falvakban, városokban is?

A regény szerkezetének a jó kezdet utáni bizonyos mértékű egyensúlybomlása hat tehát többszörösen vissza a mű jellemábrázolásának és eszméi mondanivalójának mélységére. Nem fogadhatjuk el azt a korábban idézett állítást, hogy a regény fővonalaiban sikerült Szabó Pálnak teljes szerkezeti egységet megvalósítania.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a kritikák mindegyike, (többek között Pándi Irodalmi Újságbeli cikkén kívül Nagy Péter írása a Szabad Népben) dicséri a regény „gazdagon és biztosan egyénített nyelvét, poétikus képeit“. Ebben általában igaz van a kritikának, azonban rá kell mutatnunk éppen a színes, ízes nyelvnek, a poétikus képeknek a műben található ellentéteire is. A tájnyelv izessége időnként modorossá válik. Önkényesen használja egyik-másik tájszavunkat Szabó Pál. Például a „korcol“ szó a következő vonatkozásokban fordul elő: a napraforgószár-kerítést „minden észlendőben korcolni kell“, „Nagy Pista mérgében a lovák közé korcol...“, „... A hodály oldala nádból volt korcolva.“ — Az olvasónak még eszébe jut a gatyá korca s a végén legfeljebb csak találhatja, hogy valami madzaggal való összehúzásról lehet itt szó, de mit is csinál akkor Nagy Pista a lovakkal? — Ugyan csak furcsa, hogy a regényben soha senki nem köhög, hanem „kahol“. Mivel a szó azonkívül hogy tájszó, hangutánzó, sajátos hangulati értékű is, nem jogosult kizárólagos használata. Feltűnő, hogy a regény szereplői, ha jókedvűk van, tréfát hallanak, vagy mulatságos látványban van részük, az esetek kilencven százalékában röhögnek. A lányok és asszonyok is. Bördös Kati is, a kedves, esinos, talpraesett DISZ-tag is röhög. Ezen az otromba érzelm-

megnyilvánuláson kívül a regényben csak itt-ott akad egy kis szívből jövő mosoly, kacagás vagy nevetés. Bármilyen véleményo és személyes tapasztalata van is Szabó Pálnak a paraszti érzelmenyilvánításokról és a kamaszlányok nevetéséről, ez túlzás.

Az kétségtelen, hogy talán egész felszabadulás utáni irodalmunkban kevés olyan grönnyörű költői kép van, mint amilyen például az Új föld-ben a répaegyelést megelőző. Annál bántóbbak azonban azok a képek, amelyek messze esnek a költőiségtől ugyanabban a műben. Az első fejezet bemutatja a Bördős-család egyik vacsorázását. A szeptemberi este csendjét a „hörbölés” veri fel. Az útra kihallatszik — a regény szerint — a hangulatos őszi estében, a hangulatos, fás tanyaudvarról a vacsorázó parasztesalád szür-esölése. Nem finomkodásról, túlérzékenykedésről van itt szó részünkről. Még csak azt sem akarjuk vitatni, hogy vannak, akik evés közben szür-esölnek. Azt sem vitatjuk, hogy ezt le lehet írni, de miért ezzel akar bevezetni bennünket Szabó Pál a kedves parasztesaládhoz? Talán csak nem az „igazi paraszti hangulat” kedvéért? — Ez a fajta képalkotás parasztíróinknak arra a korszakára emlékeztet, amikor az urbánusok finomkodásával szemben (egyébként ugyanolyan helytelenül) naturalista képekkel akarták a maguk „nemszégylet, eredeti természetességét” hangsúlyozni.

Kirívó képek: a borbélyszékben elalvó öreg paraszt orrát megcsiklandozzák, és erre „csak az arcát húzza össze, hogy a ráncok kinyiljanak, mint az ibolya, kéken, lilán”. Vagy: Sárközi tizenhétéves lánya krumpliszedés közben nyújtózkodik, „hónalján ki van szakadva viseltes, fakó blúza s haja kibuggyan, mint égő mályvarózsa”.

Ilyen modoros, kirívó képek persze csak elvétve akadnak a regényben. Talán itt fel is soroltam mindet. Mégis említsük meg őket, hogy Szabó Pál is meg mások is végleg szabadítsák meg stílusukat a modorosságoktól.

Az eddig megjelent szép és igaz, az Új föld értékeit méltó kritikák mellett talán úgy érezheti az olvasó, hogy ez a kritika egyoldalú. Jóformán csak hibákról tesz említést. Az osztatlan elismerés, a hibák óvatos kerülgatése idején azonban van némi jogosultsága az olyan észrevételek szóvátételének, amelyek a hiányosságok elemzésével hozzájárulhatnak népünk nagy küzdelmét ábrázoló irodalmi alkotásaink művészi színvonalának emeléséhez.

NACSA DY JÓZSEF

Hozzászólás a vitához

A közelmúltban Déry Tibor új alkotása, a **Simon Menyhért születése** című kisregény jelent meg a Szépirodalmi Kiadó kiadásában. A mű megjelenése már önmagában is sokatmondó, írónak, olvasónak, kritikusknak egyaránt. Közel egy éve annak, hogy lezajlott a **Felelet** második kötetével kapcsolatos nagy vita, mely lényegében bírálta nemcsak Déry munkássága egészének eredményeit és főképp fogyatékosait, de élesen hozta napfényre új irodalmunk szinte minden hibáját, problematikáját. A vita hullámai azóta elültek, irodalmunk nagy lépésekkel halad előre a fejlődés útján. — s ez nagyrészt a vita elvi tisztázódást elősegítő szerepének köszönhető.

Azt hiszem azonban, a kisregénnyel kapcsolatosan mégsem volt egészen felesleges emlékeztetnem erre, hiszen a mű elemzése minden bizonnyal ismételtelen felvet olyan kérdéseket, melyek ott előkerültek, hibákat, melyekét írónk azóta kijavítottak, s eredményeket, melyeket túlszárnyalt már a fejlődés lendülete.

A múlt évi vitazáró értekezleten, Révai elvtárs szavaival élve, Déry becsületes önkritikával élt. Az ő hozzászólása, bár sok tekintetben nem nevezhető egyértelműnek, volt az, mely kaput hagyott a hibás elvi nézetek megváltoztatására. A most megjelent kisregény bizonyos kettősséget mutat az önkritika szempontjából: egyrészt Déry megfogadta a párt s önmaga adott szavát, s a legjobb úton halad afelé, mely lényegében hátfordítást jelent eddigi, részben helytelen esztétikai és politikai nézeteinek, s egy egészséges, a párt irányvonalával megegyező szemléletmód kialakítása felé vezet. Másrészt ugyanakkor a kisregény egészen világosan megmutatja azt is, hogy Déry még csak részben jutott el az új útra, a régi hibák nem egy esetben